

Грищенко О.С., студент, Довбуш В.І., к.е.н., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку дистанційної освіти в Україні, зокрема її понятійний апарат. Розглянуто та проаналізовано основні проблеми впровадження та переваги використання дистанційної освіти в навчальному процесі. Проаналізовано сучасний стан дистанційної освіти в Україні та світовий досвід. Досліджено перспективи впровадження дистанційної освіти у ВНЗ України. Визначено головні пріоритети розвитку сучасної освіти в Україні та її перспективні напрями.

Ключові слова: дистанційне навчання; дистанційна освіта; глобалізація; принципи навчання; перспективні напрями; переваги.

Hryshchenko A., Dovbush V.

Kyiv National University of Technologies and Design

PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF DISTANCE EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. The article discusses the theoretical aspects of the development of distance education in Ukraine, in particular its conceptual apparatus. The main problems of implementation and the advantages of using distance education in the educational process are considered and analyzed. Analyzed the current state of distance education in Ukraine and world experience. Prospects for the introduction of distance education in Ukrainian universities have been investigated. The main priorities for the development of modern education in Ukraine and its promising directions have been determined.

Keywords: distance learning; distance education; globalization; teaching principles; promising directions; advantages.

Постанова проблеми. При реалізації завдань Болонського процесу увага переважної більшості представників вищої школи прикута до змін в організації навчального процесу за денною формою навчання. Але в Україні існує добре розвинута система заочної вищої освіти, за якою навчається не менше чверті загальної кількості студентів, тому завдання адаптації цієї форми навчання до цілей Болонського процесу є актуальним практично для всіх вищих навчальних закладів України. Сучасне суспільство поставило перед вищою школою всіх країн нове глобальне завдання – необхідність забезпечення доступу до вищої освіти все більш широких верств суспільства, оскільки для будь-якої країни ступінь її економічного і технологічного розвитку, добробуту суспільства пропорційні середньому рівню знань, умінь, навичок і кваліфікацій її активного населення.

У сучасному світі дійсно потрібне дистанційне навчання. Перспективу і вдосконалення системи дистанційного навчання в Україні складає впровадження в процес комп'ютерної і аудіо-візуальної техніки, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує багато підходів до визначення поняття «дистанційне навчання». Це поняття було сформульоване такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган. Кожен із цих авторів підкреслював окремий аспект цього методу. У вітчизняній літературі неодноразово розглядалися проблеми становлення та розвитку дистанційного навчання в Україні: в деяких його складових у межах усієї країни – в працях Б.І. Шуневича, Г.Яценка; на рівні конкретного навчального закладу – у працях С. Степаненка, В.Ю. Стрельнікова.

Незважаючи на велику кількість досліджень сучасна дистанційна освіта в Україні поки що нагадує традиційні форми заочного навчання, не розкриваючи всіх можливостей використання принципово нових форм і методів навчання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів.

Мета статті. Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталу, засобом боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань. Тому поява дистанційної освіти та поширення високих дистанційних технологій не випадкові, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов, що стало основним напрямком даного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці.

Навчання з переважною самостійною роботою відоме давно. У нашій країні воно називалося «заочним», на Заході – «кореспондентським», або «дистанційним» (The Distance Education and Training Council – існує з 1926 року).

Першим закладом, у якому були використані дистанційні форми навчання, вважається Берлінський інститут вивчення іноземних мов. Навчання у цьому закладі від середини 1850-х рр. відбувалося засобами листування, що пізніше отримало назву кореспондентського навчання («corresponding learning»). Так само з допомогою звичайної пошти як першої стійкої регулярної загальнодоступної системи зв'язку здійснювалося навчання окремих осіб у Лондонському університеті (від 1858 р.), здобувачам якого було дозволено складати іспити на отримання академічного ступеня, не зважаючи на форму набуття знань (очну, листування чи самонавчання) (Н. Жевакіна, 2009; В. Вишнівський та ін., 2014). В Америці й Канаді розвиток кореспондентського навчання як першої форми дистанційної освіти уможливив прогрес залізничного транспорту. У 1970-ті роки з'явилися перші американські програми з навчання шляхом листування (D. Keegan & G. Rumble, 1982).

Сьогодні дистанційне навчання в Україні може повноцінно розвиватися тільки за наявності таких його основних складових: нормативно-правової бази (Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., у якому серед форм навчання у ВНЗ виокремлено дистанційну; Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою МОН України від 20.12.2000 р., згідно з якою дистанційна освіта є повноцінною формою навчання, реалізованою з допомогою технологій дистанційного навчання; Наказ МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466 (із змінами), у якому визначається зміст понять «дистанційне навчання» та «дистанційна форма навчання»); навчальних закладів (центрів, кафедр, факультетів, інститутів або університетів дистанційного навчання); контингенту студентів; кваліфікованих викладачів; навчальних програм і курсів; відповідної матеріально-технічної бази (апаратного і програмного забезпечення, високошвидкісних ліній зв'язку); фінансової підтримки; розробки критеріїв якості тощо. Щодо контингенту студентів для дистанційної освіти, то учасниками цієї форми освіти можуть бути різні категорії населення: від учнів загальноосвітніх шкіл і слухачів закладів післядипломної освіти до аспірантів і докторантів вищої школи. Принципово суттєвим є таке: всі вони мають бути з високим рівнем освітньої самомотивації, наполегливими, цілеспрямованими, – отже, мати стартовий рівень освіти і навички самостійної роботи. Відомо, що наша вища школа традиційно не приділяла особливої

уваги організації самостійної роботи студентів, це особливо яскраво продемонстрував перехід вищих навчальних закладів України до використання кредитно-модульної системи організації навчального процесу в останні роки. Проте особливість дистанційної форми навчання якраз і полягає в тому, що тут навчальний процес майже на всі 100 % складається саме із самостійної роботи студентів із засвоєння навчального матеріалу, який має бути заздалегідь підготовлений і потім наданий студенту вищим навчальним закладом. Таким чином, головною вимогою до студента-дистанційника є високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи.

Одним із структурних елементів дистанційної освіти є кваліфікований викладацький склад. Критерії підбору викладачів для програм дистанційної освіти мають бути, перш за все, академічними. Такі викладачі повинні вміти користуватися комп'ютерами для групових занять он-лайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти і коментувати роботи студентів та повертати їх за допомогою електронної пошти. В інтенсивних або прискорених програмах навчання дуже важливо достатньо швидко перевірити і повернути роботу студенту до надходження наступної роботи. Система дистанційного навчання розрахована переважно на людей достатньо свідомих, які не потребують постійного контролю з боку викладача. Тому важливу роль при дистанційному навчанні відіграє мотивація слухачів, їхня здатність до самоорганізації. Тому найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість для студента проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу та індивідуального підходу.

В Україні нараховується вже чимало вищих навчальних закладів, які проводять навчання з елементами дистанційної освіти, а саме Національна академія державного управління при Президентові України, Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Київський національний університет технологій та дизайну тощо.

НА сьогодні для підтримки дистанційної освіти використовуються технології трьох видів: кейс-технологій, телевізійно-супутникових та мережених (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика основних технологій дистанційної освіти

№ з/п	Технології дистанційної освіти	Характеристика
1	Кейс технології	Навчання на основі паперових і аудіоносіїв (навчально-методична допомога, касети, підручники). Із студентом працює викладач, який перевіряє виконання надісланих поштою завдань і готовий відповісти на питання студентів по телефону або провести консультацію в спеціальних учбових центрах. Навчально-методичні матеріали комплектуються в спеціальний набір (кейс), який пересилається студенту для самостійного вивчення.
2	Телевізійно-супутникова технологія	Заснована на використанні телевізійних лекцій і передбачає трансляцію лекцій чи семінарів одночасно в декількох аудиторіях. Це найдорожча з технологій, і тому вона поки мало використовується.
3	Мережеві технології	Інтернет-технологія і технології, що використовують можливості локальних і глобальних обчислювальних мереж. Інтернет використовується для забезпечення студентів навчально-методичним матеріалом, а також для інтерактивної взаємодії між викладачем і студентами.

Сучасне інформаційне суспільство висуває вимоги до системи освіти, основні з яких можна сформулювати так:

- вміння самостійно знаходити, накопичувати і переосмислювати наукові знання;
- вміння студентів самостійно орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві.
- Якість впровадження та застосування дистанційної освіти можна оцінювати за допомогою таких показників як:
 - результативність (ступінь засвоєності знань, можливість застосовувати накопичені знання на практиці, успішність, індивідуальний процес навчання, гнучкі консультації);
 - доступність всім верствам населення (студенти, бізнесмени, інваліди, військовослужбовці та ув'язнені так само мають можливість дистанційно навчатися);
 - модульність (в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформулювати навчальну програму, яка відповідає потребам студентів);
 - оперативність (час на засвоєння знань, донесення до студентів і т.д.);
 - висока самоорганізація студентів, при якій підвищується творчий і інтелектуальний потенціал, прагнення до здобуття знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і опанування новітніми інформаційними технологіями;
 - демократичний зв'язок «викладач – студент»;
 - комплексне програмне забезпечення;
 - провідні освітні технології (використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входження людини до світового інформаційного простору, що забезпечує технологічність навчання).

Все перераховане вище можна віднести до показників ефективності процесу дистанційного навчання. Дистанційна освіта розвивається дуже швидко, і для України є перспективною формою вищої освіти. Наразі дистанційна форма навчання демонструє свої переваги перед іншими формами навчання завдяки своїй значно вищій інформативності, доступності та економічній ефективності.

Загалом, дистанційна освіта в Україні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передовсім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні

Ефективність дистанційного навчання для випускників і студентів полягає в тому, що можливість навчатися дистанційно не обмежує можливості навчатися й удосконалюватися в професійній діяльності під час роботи на підприємстві. Цей рівень освіти студенти вважають цілком достатнім і можливим для здійснення своїх життєвих планів. Сьогодні випускники, що навчалися дистанційно, вище оцінюють престиж отриманої професії. Іноді вони теж зазнають труднощів, але й бувають найбільш успішними й краще адаптованими в професійній сфері. Разом із впровадженням дистанційного навчання зростають якісні характеристики фахівців, що відрізняються лише позитивними моментами – упевненістю у власних силах, легкою адаптацією в колективі, умінням самоосвічуватися.

Незважаючи на досить об'ємний перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, в ній можна виділити кілька недоліків.

Перш за все, це ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме складає іспит, досить складно. Однак ВНЗ, які надають можливість навчання на дистанційних курсах, знайшли вихід із ситуації в обов'язковій присутності студента на кількох іспитах у вищому навчальному закладі. При цьому є обов'язковим надання документів, що підтверджують особу. Серед важливих проблем та недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів в країнах зі значним досвідом впровадження дистанційної освіти набагато більше, ніж студентів. На жаль, в Україні склалася протилежна ситуація – бажаючих отримати дистанційну освіту у нас багато, а досвідчених викладачів, знайомих з новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль.

Висновок. Отже, на сьогодні дистанційна освіта в Україні перебуває на етапі впровадження і використання в освітньому процесі вищих навчальних закладів. Система дистанційного навчання не замінить традиційну систему вищої освіти, а доповнюватиме її, і, водночас, матиме вплив на розвиток освіти як в Україні так і в усьому світі, та удосконалення української системи вищої освіти.

Але, незважаючи на недоліки, технології дистанційного навчання є могутнім засобом пізнання. Щоб підвищити ефективність нових інформаційних технологій у навчанні, слід сформувати певну систему, яка передбачає інше розуміння сутності навчання, ролі викладача і студентів у цьому процесі, взаємовідносин викладача і студентів, оснащення робочих місць викладача і студентів.

Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти, інтеграції національної системи освіти в наукову, виробничу, соціально-суспільну та культурну інформаційну інфраструктуру світового співтовариства.

Список використаної літератури

1. Keegan, D., Rumble, G. (1982). Distance teaching at university level. The Distance Teaching Universities. London: Croom Helm.
2. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посібник / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О. О. Ільїн. – Київ: ДУТ, 2014. – 140 с.
3. Гороховський О. І. Методичні аспекти створення навчальної літератури для дистанційного навчання / О. І. Гороховський – К., 2007. – 543 с.
4. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті / А. М. Гуржій // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К.: ІЗМН, 1998. – Вип. II. – С. 5–11.
5. Дмитренко П. В. Дистанційна освіта / П. В. Дмитренко, Ю. А. Пасічник. – К.: НПУ, 1999. – 25 с.
6. Жевакіна Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Жевакіна. – Луганськ, 2009. – 20 с.
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
8. Технології розробки дистанційного курсу: навчальний посібник / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю. М. Богачков; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
9. Триндаде А. Р. Информационные и коммуникационные технологии и развитие человеческих ресурсов / А. Р. Триндаде // Дистанционное образование. – 2000. – № 2. – С. 5–9.